

De oorlogsjaren op 't Weiland, ten Westen van Quatre Bras

H. Dommerholt/De Voet Dwars

't Weiland bestond in die jaren uit twee boerderijtjes, waarvan het meest oostelijke bewoond werd door de familie Bruggeman en de andere door ons, de familie Dommerholt.

Op de foto gemaakt vanuit een geallieerd verkenningsvliegtuig op 13 september 1944 zien we tegenover het slot Nijenbeek [vierkantje], aan onze kant van de IJssel, eerst de vroegere boerderij van Bruggeman. Iets ten noordwesten daarvan die van Dommerholt.

't Weiland was eigenlijk een zanderige verhoging in de uiterwaarden van de IJssel in een scherpe bocht tegenover het kasteel Nijenbeek.

De dichtstbijzijnde burens woonden aan de overkant van de IJssel, o.m. de familie Garssen. Aan de eigen zijde waren de burens enkele kilometers verwijderd.

Een afgelegen stuk bouwbaar grond, dat door de in die dagen veelvuldig voorkomende overstromingen, vaak geïsoleerd werd door hoog water, waardoor beide families met een roeiboot eerst naar de "*Belte*" moesten varen voordat vaste grond werd bereikt.

Op de ochtend van de tiende mei 1940 werd ik om ongeveer 5 uur in de morgen wakker door laag overvliegende vliegtuigen, die vanuit het westen kwamen.

Om ongeveer 10. uur 's morgens hoorden wij schietgeluiden uit de omgeving Zutphen. Omdat het Nederlandse leger in die tijd het "*veldleger*" genoemd talloze kazematten hadden gebouwd aan de westzijde van de IJssel, namen wij aan dat de Duitsers ook wel eens in de buurt van 't Weiland zouden kunnen proberen om de rivier over te steken. Daarom hebben wij op de tiende mei het paard voor de wagen gespannen, deze volgeladen met beddengoed en zijn met het veulen achter ons aan naar familie in de Eesterhoek getrokken.

Ook de familie Bruggeman ging naar familie in Gorssel. Op de tiende mei ging ik met enkele familieleden vanuit de Eesterhoek kijken hoe het familie in Eefde verging. In de Jodendijk kwamen wij marcherende Duitsers tegen, die dacht ik uit de Scheuterdijk kwamen. Of ze daar uit de trein zijn gestapt weet ik eigenlijk niet, maar dat zou goed mogelijk zijn geweest. Op de weg tussen Deventer en Zutphen was het een drukte van jewelste. Duitse colonnes, motorrijders en marcherende soldaten.

Mijn broer had destijds een groente- annex kruidenierswinkel naast de Jodendijk. De winkel stond vol met Duitse soldaten, die belust waren op de echte "*Bohnenkaffee*". Ik denk dat mijn broer geen idee had van de waarde van het Duitse geld, maar toch werd op de een of andere wijze afgerekend.

Het was natuurlijk niet mogelijk geweest om al het vee van 't Weiland mee te nemen naar de Eesterhoek, dus moest ik 's avonds terug om te melken, de kippen, kuikens en biggen verzorgen. Er was eigenlijk niet veel aan de hand, hoewel aan de overkant van de IJssel Nederlandse militairen op de kazematten waren geklommen om beter te kunnen zien wie met een fiets door de weilanden kwam aanzetten. Ik heb maar eens gezwaaid en dat was kennelijk genoeg [..].

De Duitsers waren via de IJssel in Zutphen en het dorp Voorst aan de achterzijde van de kazematten gekomen, waar de Nederlandse soldaten

zich overgaven. Daarna zijn we weer terug naar huis gegaan, waar we eigenlijk totdat de OT (Organisatie Todt) kwam om verdedigingswerken te bouwen, nauwelijks een Duitser hebben gezien.

Het weinige wat ik op 't Weiland van de Duitse overheersing in die beginjaren heb gemerkt, was dat de levensbehoeften op de bon kwamen en we het vee moesten laten registreren [..].

Omdat wij zo afgelegen aan de IJssel woonden en in het bezit waren van een roeiboot om bij "hoog" water het vaste land te kunnen bereiken, lag het voor de hand dat de plek zich goed eigende om onopvallend de IJssel over te steken.

In het prille begin van de oorlog kwamen twee Franse [..] soldaten in burger bij ons. Het is eigenlijk onbegrijpelijk dat wij, die in feite nooit vreemde talen hadden gehoord, toch in staat waren te verstaan wat de bedoeling was, Hoe deze twee Fransen bij ons verzeild waren geraakt weet ik niet.

Een van hen liet nog een adreskaartje achter. Hij kwam uit Parijs en had mij op een foto laten zien dat hij een slagerij had. Het enige eten dat ze bij zich hadden was een droog roggebrood, dat precies paste in een oud leren rechthoekig smal koffertje. Zij hebben me duidelijk kunnen maken dat ze na ongeveer 800 km gereisd te hebben naar het vrije deel van Frankrijk (Vichy-Frankrijk) wilden.

De eerste jaren van de oorlog kwamen verder stiekeme overtochten eigenlijk niet voor. De grote toeloop kwam vooral in het jaar 1944. Veel spannende verhalen zijn hierover niet te vertellen. Je vroeg nooit iets en er werd eigenlijk nooit iets gezegd door de mensen die de rivier over wilden. Veelal kwamen ze in kleine groepjes waarbij er een het woord deed. Misschien zijn er wel Geallieerde vliegers bij geweest. Ik weet het niet en wilde het toen ook niet weten [..].

Er zijn ook wel momenten geweest dat de toeloop enorm was. Soms wel meer dan 20 man in huis [..], die zich verstopten in de schuur, in de hooiberg en in de "hilde" [verblijf 1ste etage]. Overdag bleven ze daar en als het 's avonds donker was bracht ik hen over de IJssel [..].

Het eten werd door "opoe" erg makkelijk opgelost. Een mand aardappels in de schuur en schillen! Daarna werd een grote ijzeren pot aardappels met wat groente gekookt en dat was het.

Op een zondagmorgen kwamen drie mensen bij mij die de rivier over wilden. Ik zag daar geen probleem in en bracht ze over de IJssel. Aan de

Voorster kant werd ik gedekt door de hoge oevers, maar op de terugweg werd ik beschoten door Duitse soldaten vanaf de uiterwaarden bij het slot Nijenbeek. Naar mijn idee waren ze nog te ver weg om gericht te kunnen schieten. Ik meerde de boot af en dook de loopgraven in, die inmiddels door de OT waren aangelegd. Door die loopgraven kon ik veilig het huis bereiken.

Willem Bruggeman (de jonge Willem) moest, naar ik later pas hoorde, zijn zuster "Gaie" die in Voorst woonde met onze boot afhalen om samen naar zijn zuster "Eef" te gaan, die in het ziekenhuis in Deventer lag. Hij werd door dezelfde soldaten vast genomen, met zijn zus in een auto afgevoerd naar de SD in een herenhuis net buiten Deventer. Na controle in het ziekenhuis of zijn andere zus daar wel lag, werd hij weer vrij gelaten.

Op een bepaalde dag kwam een geallieerde vlieger bij ons met beide handen in verband. Het was te gevaarlijk hem thuis te houden, omdat de OT bezig was op onze grond loopgraven te bouwen. Ik heb hem toen meegenomen door de uiterwaarden naar Gradus Visser. Ja, je vroeg maar niets hoe ze er ook uitzagen. Soms met een kale kop enzo.

Toen Gorssel net was bevrijd en de Canadezen de IJssel nog niet waren overgestoken, stonden aan de overkant een paar man te roepen. Ik er met de boot naar toe. Het bleken twee in politie-uniformen geklede leden van de ondergrondse te zijn, die naar het oosten wilden.

Ik heb trouwens ook nog een Duitser in huis gehad. Hij was nadat Gorssel net bevrijd was de IJssel over gezwommen en dat begin april! IJskoud kwam hij bij ons. We hebben hem in het stro gelegd op de deel en ik heb mijn broer Jan naar de "Kniepe" gestuurd, waar Canadese artilleristen lagen om te vragen de Duitser gevangen te nemen. Kostelijk was het om te zien, toen de twee Canadezen op de deel kwamen en de Duitser onder schot hielden, deze bijna in zijn broek deed van angst. Hij dook onder het stro!

Naast deze meer bijzondere voorvallen zijn vele tientallen mensen door mij over de IJssel gebracht. Bijna iedereen van Gorssel naar Voorst. En verder van - en naar - Voorst vele etenhalers uit het westen van het land.

Contacten zijn er met stiekeme overstekers nooit geweest en van niemand heb ik na de oorlog nog iets gehoord. Zo ging dat toen, je vroeg niets!

Het was niet zo eenvoudig om een boot te behouden. Op een gegeven moment werden alle boten gevorderd en door de Duitsers afgevoerd naar

een zijtak van het Overijssels kanaal bij Deventer, waar ik nog eens ben wezen kijken naar mijn roeiboot. Het was lastig geen boot te hebben want dat betekende dat je bij hoog water volledig geïsoleerd was.

De Bruggemans hadden hun boot verstopt. Hij dacht dat ik dat niet wist, maar ik had hem zien liggen onder een hoop aardappelloof. Ik zat zonder, maar de buurman aan de overkant –Garssen- had nog een heel klein bootje, waar net drie man in konden en die mocht ik gebruiken. Het ding kon je ook gemakkelijk in een loopgraaf verstoppen.

Ja, zonder roeiboot was je op 't Weiland niets. Normaal ging je op de fiets door de weilanden naar Gorssel en vandaar naar Deventer of Zutphen. Je had twee mogelijkheden, of door de bekende klaphekjes naar "Zangers" of over de "lenden" naar de "Belte". Als het water steeg moest je je eerst behelpen met lieslaarzen, waar je maar een of twee paar van had. De kinderen of visite gingen op de rug gedragen door het water. Als het water wat hoger werd, dan ging het door de laagtes naar de "Belte".

In de vele strenge winters met veel sneeuwval was je ook echt geïsoleerd. Je moest, voor de kinderen naar school konden, vaak eerst met paard en slee de weg vrij maken. De melk moest door de weilanden naar "Zangers" gebracht worden. Dat gebeurde met een transportfiets, twee bussen voorop, een op de stang. Dat was vaak ploeteren door modder en sneeuw.

Dat was oorlogstijd. In de beginjaren op 't Weiland had je zelfs geen fiets. Het gezin bestond toen uit 8 man van de familie Wijnbergen (opoes eerste huwelijk), 7 man van de familie Dommerholt (mijn broers en zusters en ik) en later nog weer eens twee broers uit het huwelijk van "opoe" met mijn vader. Sommige broers werkten "bij de boer" en zusters "in betrekking" in de stad. Als het even kon kwam iedereen thuis. Dat gebeurde gewoon te voet. I

k werkte toen als jochie van een jaar of 14 in de Hoven in Deventer. Dus op een dag heen en terug lopen. Toen ik nadat mijn vader was overleden thuis moest komen om de boerderij te doen, brachten we zondagsavonds "de meiden" (mijn zusters) lopend naar 't Elf Uur en liepen dan weer terug. De meiden liepen verder naar Deventer of waar ze ook in betrekking waren.

Wat in de oorlogsjaren ook spannend was, was het smokkelen. Het was afwachten of er 's avonds een schip aanlegde op de "striekdam", een stukje grond buitendijks. Kolen en vooral anthraciet werd dan geruild tegen melk, boter, eieren, rogge en aardappels. Ik kan me nog twee

opvallende gevallen van ruilhandel herinneren. Jan van der Meij vroeg mij eens om aardappelmeel. Dat weer doorgegeven aan de schippers. Die hebben bij Almelo of Hengelo uit een loods, waar aan de ene kant de Duitsers lagen te slapen, 5 balen van 100 kg aardappelmeel gestolen en die bij mij afgeleverd en ik heb die met paard en wagen naar Jan van der Meij gebracht.

Op een avond kwamen een paar schippers met wel een teil vol paling die ze op het IJsselmeer hadden overgenomen van vissers en die ze kwijt moesten. Toevallig was Jan van der Meij bij Bruggeman. Hem gewaarschuwd en ja hoor hij had wel belangstelling. Toen ik een dag of misschien een paar dagen later het geld voor de paling wilde halen, bleek de hele Roskam afgezet te zijn door de Duitsers. Ze vroegen mij wat ik daar te doen had. Ik heb me er uit gepraat en mij voorlopig daar niet meer laten zien.

Op de foto hierboven hebben de boerderijen plaats moeten maken voor het Zandgat, de toestand nu dus. De meeste inwoners van Gorssel kennen dit Zandgat wel. Het leuke is, dat bovenstaande luchtfoto is gemaakt door de zoon van Herman Dommerholt die vroeger op 't Weiland woonde en nu inwoner van Harfsen is.

De boerderij van Dommerholt in vredige tijden